Uudistuva ja moninainen vammaistyö Uudellamaalla -hanke (2023–2026),
Diakonia-ammattikorkeakoulu

VAMMAISALAN SANOJA SELKOKIELELLÄ

Vammaisalan sanoja selkokielellä
on suunniteltu ja toteutettu
Euroopan unionin osarahoittamassa
Uudistuva ja moninainen vammaistyö Uudellamaalla
-hankkeessa (2023–2026).

Materiaali on kehitetty monikielisten vammaisalan
esihenkilöiden ja työntekijöiden toiveiden pohjalta.
Se on tarkoitettu kaikille,
jotka haluavat oppia vammaisalan sanojen merkityksestä.

Sen kehittämisessä on huomioitu asiakasraatien,
sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja vammaisalan
asiantuntijoiden ajatuksia.

Uudistuva ja moninainen vammaistyö Uudellamaalla -hankkeen työntekijät,
Diakonia-ammattikorkeakoulun ja Kehitysvammaliiton asiantuntijat
ovat arvioineet selkoselityksiä sisällöllisesti.

Toimitus: Tea Kairi
Kuvitus: Kaisla Kempas
Selkomukautus: Saavuta Asiantuntijapalvelut Oy
Taitto: Punamusta
CC BY-SA 4.0
Julkaisuvuosi: 2026

Euroopan unionin osarahoittama

UUDISTUVA VAMMAISTYÖ

DIAK

Sisällysluettelo

Vammaistyö 4

Itsemääräämisoikeus eli IMO 5

Tuettu päätöksenteko 6

Yhdenvertaisuus 7

Osallisuus 8

Syrjintä 9

Ableismi 10

Oikeudet 11

Velvollisuudet 12

Ihmisoikeudet 13

Vammaispalvelulaki 14

Positiivinen erityiskohtelu 15

Salassapitovelvollisuus 16

Toimintakyky 17

Ihmislähtöisyys 18

Esteettömyys 19

Saavutettavuus 20

Yhteisöllisyys 21

Asuminen
Tuettu asuminen 22

Yhteisöllinen asuminen 23

Ympärivuorokautinen palveluasuminen 24

Kommunikaation termit Puhetta tukeva
ja korvaava kommunikaatio eli AAC 25

Nonverbaalinen kommunikaatio
eli olemuskieli 26

Puhevammaisten tulkkauspalvelu 27

Viittomakieli 28

Viitottu puhe 29

Tukiviittominen 30

Lähteet 31

Vammaistyö

Vammaistyö tarkoittaa muiden ihmisten työtä,
jonka avulla vammainen ihminen voi elää hyvää elämää,
päättää omista asioistaan ja
osallistua arjen ja yhteiskunnan toimintaan.

Tämä työ voi olla esimerkiksi tukea, hoitoa ja ohjausta.
Vammaistyötä tehdään asumisyksiköissä,
työ- ja päivätoiminnassa, ihmisten kodeissa
ja esimerkiksi leireillä.

Itsemääräämisoikeus eli IMO

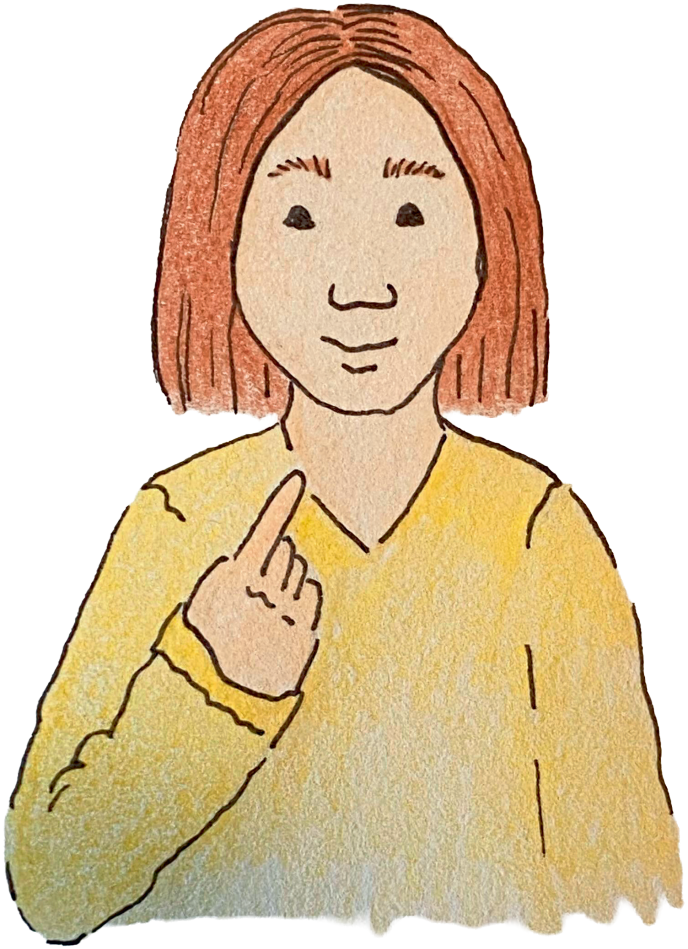
Itsemääräämisoikeus tarkoittaa,
että ihminen saa päättää itse omista asioistaan.
Tämä oikeus on jokaisella ihmisellä.

Jokainen saa päättää esimerkiksi,
miten käyttää omaa rahaa,
mitä harrastaa ja
kenen kanssa on ystävä.

Jokaisella on myös oikeus saada apua,
jotta hänen itsemääräämisoikeutensa toteutuu.

Vammaisalan työntekijän täytyy tukea asiakasta
niin että asiakas voi vaikuttaa omaan elämäänsä.

Katso myös: *tuettu päätöksenteko*

Tuettu päätöksenteko

Tuettu päätöksenteko tarkoittaa,
että vammaista ihmistä autetaan tekemään päätöksiä,
jotka vaikuttavat hänen omaan elämäänsä.

Tuettu päätöksenteko on esimerkiksi sitä,
että läheinen ihminen tai ohjaaja tukee
ja auttaa vammaista ihmistä arjen valinnoissa.
Tuettu päätöksenteko on myös hyvinvointialueen palvelu.

Vammainen ihminen voi saada tukihenkilön apua,
kun hänen täytyy tehdä suuri päätös.

Tukihenkilö antaa tietoa
ja auttaa vertailemaan eri vaihtoehtoja,
kun vammainen ihminen päättää esimerkiksi,
missä hän asuu, mitä hän opiskelee
tai millaista työtä hän tekee.

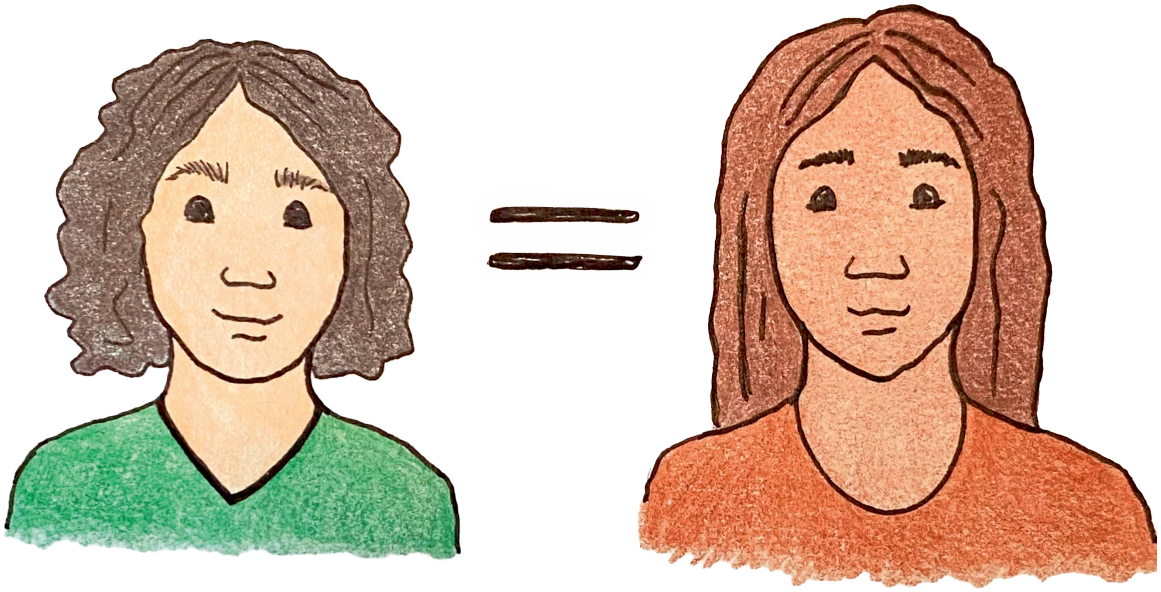

Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuus tarkoittaa,
että kaikki ihmiset ovat yhtä tärkeitä.

Jokaista ihmistä täytyy kohdella samalla tavalla.
Ihmisen ikä, sukupuoli, kansalaisuus, ihonväri,
vammaisuus, kieli, uskonto tai seksuaalinen suuntautuminen
ei saa vaikuttaa siihen, miten muut kohtelevat häntä.

Jokaisella ihmisellä täytyy olla samat mahdollisuudet
saada palveluja, opiskella ja tehdä työtä.
Yhdenvertaisuus on ihmisen perusoikeus.

Osallisuus

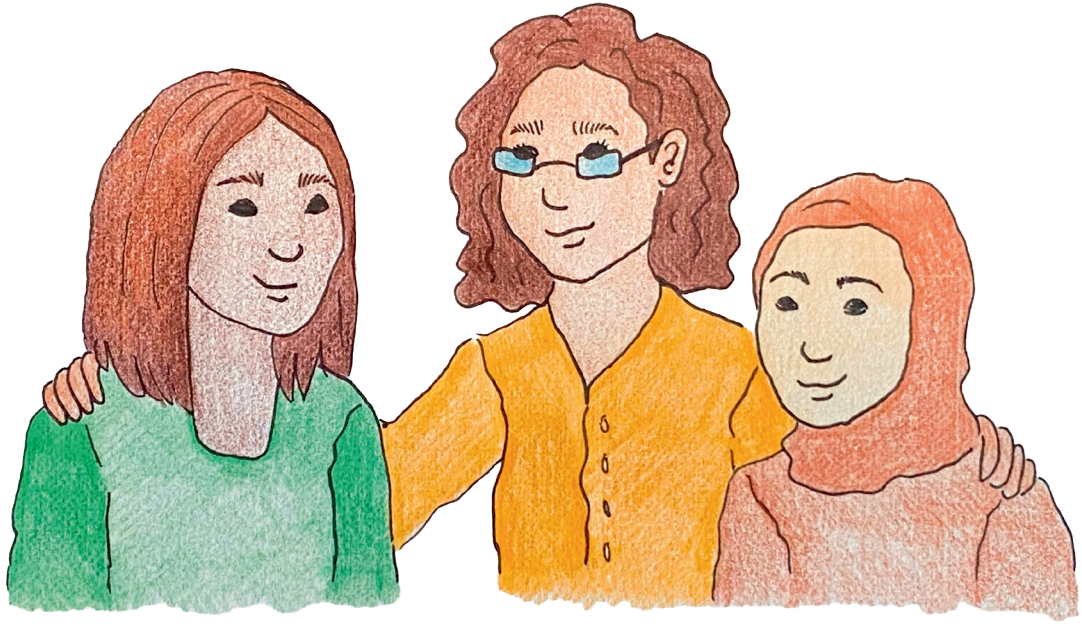
Osallisuus tarkoittaa,
että ihminen voi vaikuttaa omaan elämäänsä
ja yhteisiin asioihin arjessa ja yhteiskunnassa.

Hän voi tehdä asioita,
jotka ovat hänestä tärkeitä ja mukavia.

Hänet huomataan, häntä kuunnellaan
ja hän on osa joukkoa.

Osallisuutta voi kokea esimerkiksi harrastuksessa,
koulussa tai työssä.

Osallisuus on myös sitä,
että ihminen on mukana vapaaehtoistyössä
tai vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin.

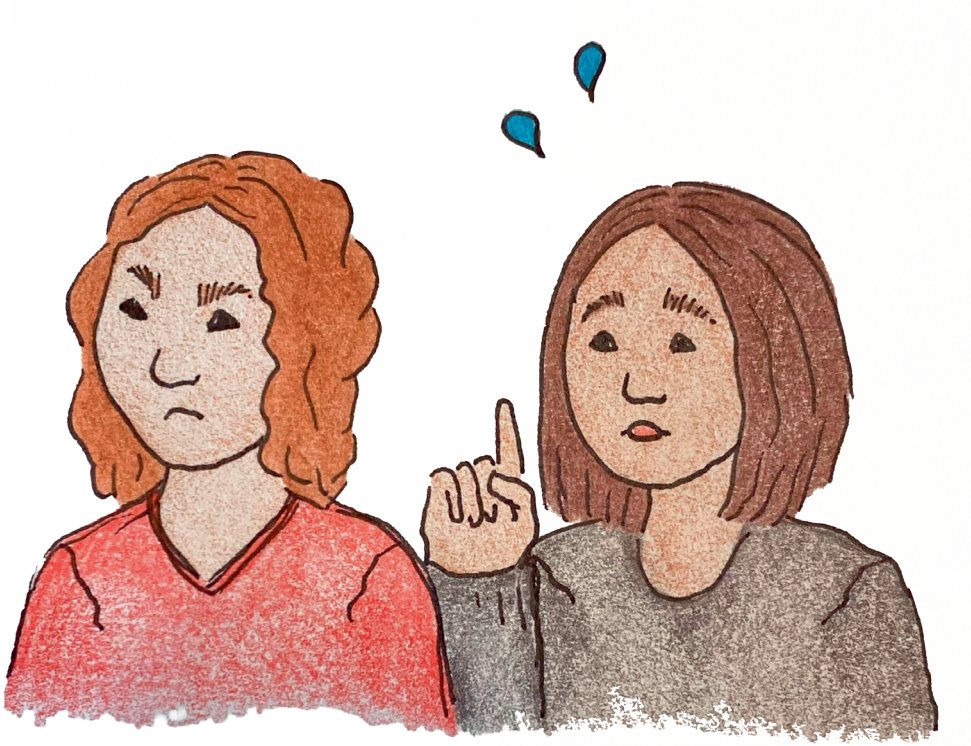

Syrjintä

Syrjintä tarkoittaa, että ihmistä kohdellaan huonosti jonkin hänen ominaisuutensa takia.

Ketään ei saa syrjiä esimerkiksi vammaisuuden, kansalaisuuden tai muun taustan, iän, kielen, uskonnon, mielipiteen, terveydentilan tai seksuaalisen suuntautumisen vuoksi.

Esimerkiksi työnhakijaa ei saa syrjiä tämän vamman tai sukupuolen takia. Syrjintä on aina väärin ja kiellettyä.

Ableismi

Ableismi tarkoittaa, että vammaista ihmistä kohdellaan
huonommin kuin muita ihmisiä
tai häntä ei pidetä yhtä tärkeänä kuin muita.

Ableismi voi olla ajatuksia, toimintaa tai
yhteiskunnan rakenteita eli sääntöjä ja järjestelmiä.

Rakenteellinen ableismi on esimerkiksi sitä,
että palvelut tai tilat on suunniteltu
vain vammattomia ihmisiä varten.

Taustalla on ajatus, että ihminen on normaali,
kun hän on terve ja täysin toimintakykyinen,
ja kaikki ihmiset ovat tällaisia.

Ableismi voi olla myös vallankäyttöä, syrjintää tai sitä,
että joku vähättelee tai säälii vammaista ihmistä.

Ableismi aiheuttaa tilanteita,
joissa vammaiset ihmiset tuntevat,
että heitä kohdellaan väärin
eivätkä he kuulu muiden ihmisten joukkoon.

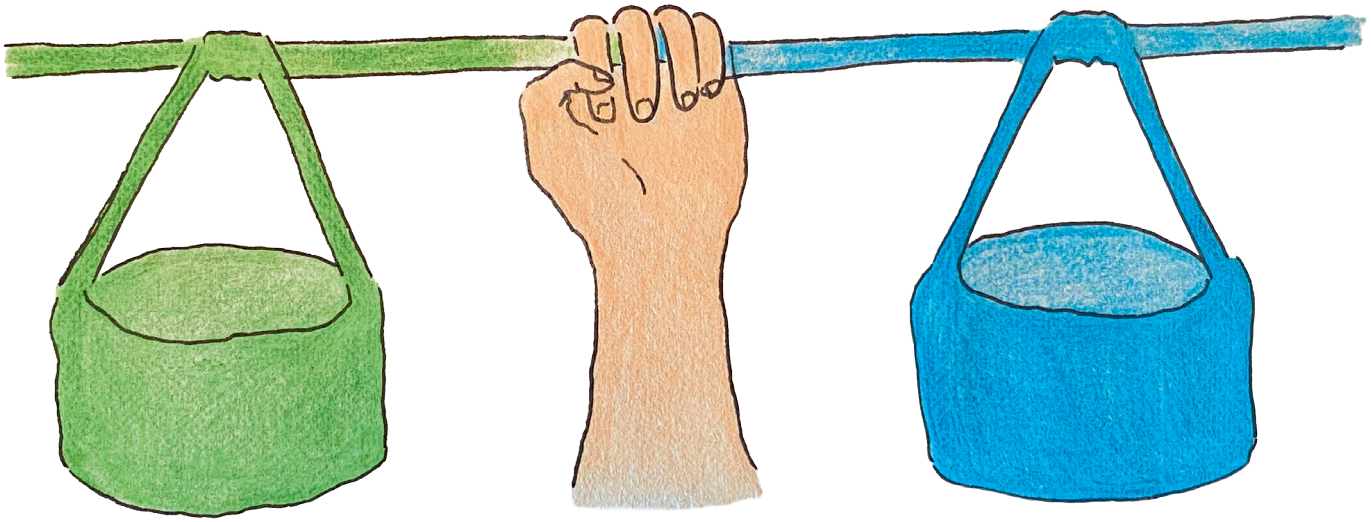
Oikeudet

Oikeudet ovat vapauksia ja mahdollisuuksia,
jotka kuuluvat jokaiselle ihmiselle.

Kaikilla on esimerkiksi oikeus opiskella,
oikeus valita asuinpaikkansa
ja oikeus liikkua paikasta toiseen.

Kaikilla on myös oikeus sananvapauteen
ja omaan mielipiteeseen.

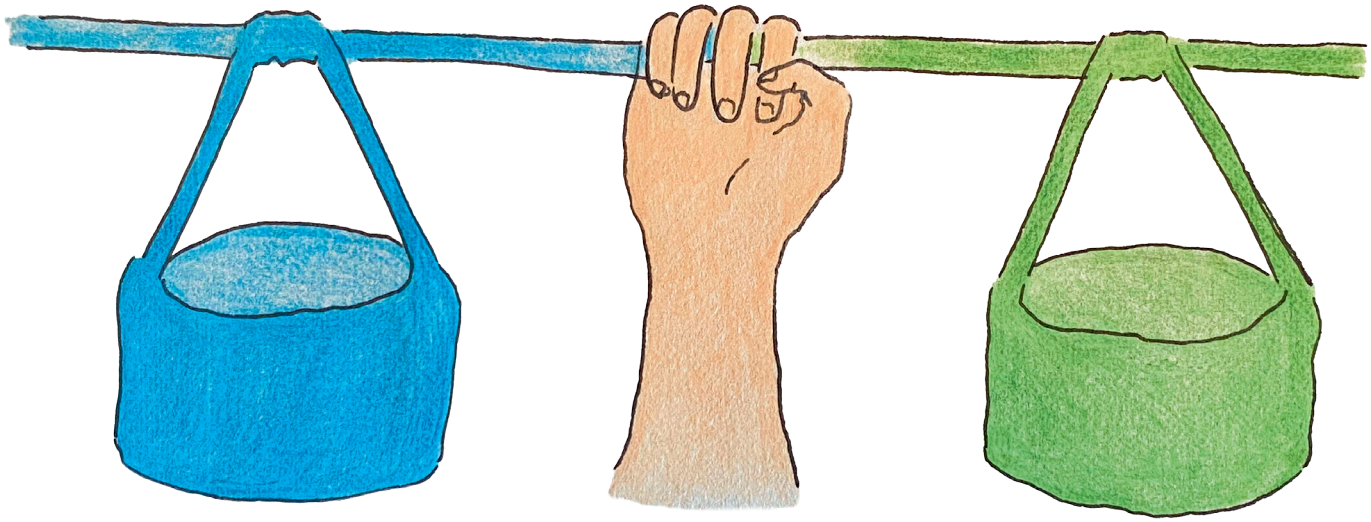
Oikeudet turvaavat, että jokainen saa
päättää omista asioistaan ja
osallistua yhdenvertaisesti yhteiskunnassa.
Jokainen saa myös tukea ja apua, jos tarvitsee.

Velvollisuudet

Velvollisuus on asia, joka on pakko tehdä.
Syynä tähän on laki, sopimus tai moraali
eli ihmisen käsitys siitä, mikä on oikein.
Yhteiskunnassa jokaisella on velvollisuuksia.

Ihmisen täytyy esimerkiksi noudattaa lakia,
käydä koulua, tehdä hyvin oma työnsä, maksaa veroja
ja auttaa toisia ihmisiä esimerkiksi onnettomuustilanteessa.

Ihmisoikeudet

Ihmisoikeudet ovat oikeuksia,
jotka kuuluvat kaikille ihmisille.

Ihmisoikeuksia ovat esimerkiksi:

- yksityisyyden suoja eli oikeus omaan rauhaan
  ja omiin, yksityisiin tietoihin ja asioihin

- sananvapaus eli oikeus ottaa vastaan ja jakaa tietoa
  ja kertoa oma mielipiteensä

- oikeus sosiaaliturvaan eli siihen,
  että ihmisellä on koti, ruokaa ja riittävästi tukea ja rahaa.

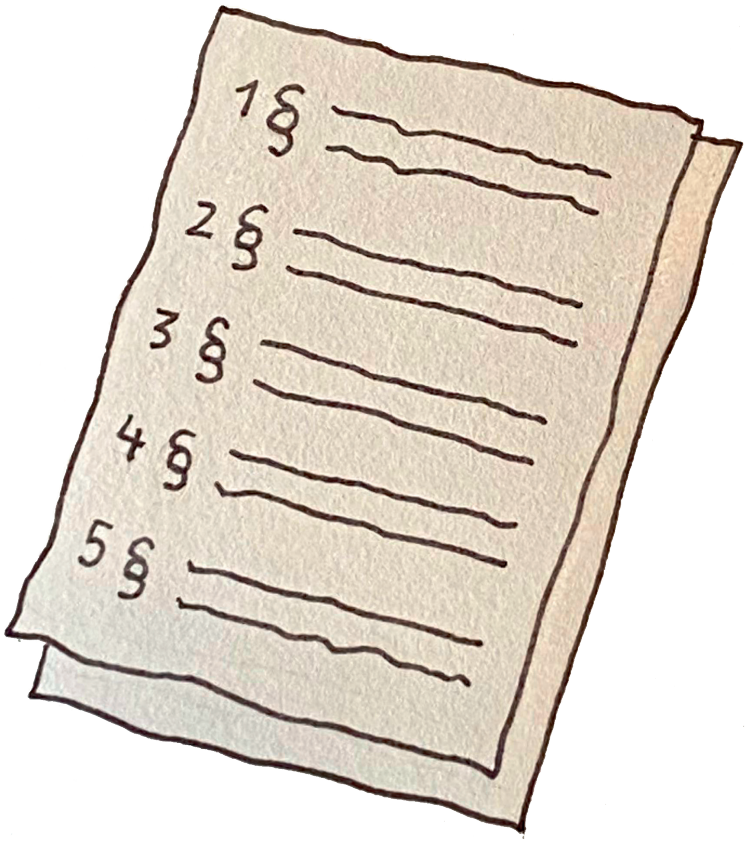
Myös oikeus syrjimättömyyteen on ihmisoikeus.
Ketään ei saa syrjiä mistään syystä.
YK:n vammaissopimuksen mukaan
vammaisilla ihmisillä on samat ihmisoikeudet kuin muilla.

Vammaispalvelulaki

Vammaispalvelulaki on laki palveluista ja tuesta,
joihin vammaisella ihmisellä on oikeus.

Lain tarkoitus on varmistaa,
että vammainen ihminen voi päättää omista asioistaan,
elää itsenäistä elämää sekä
osallistua arkeen ja yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.

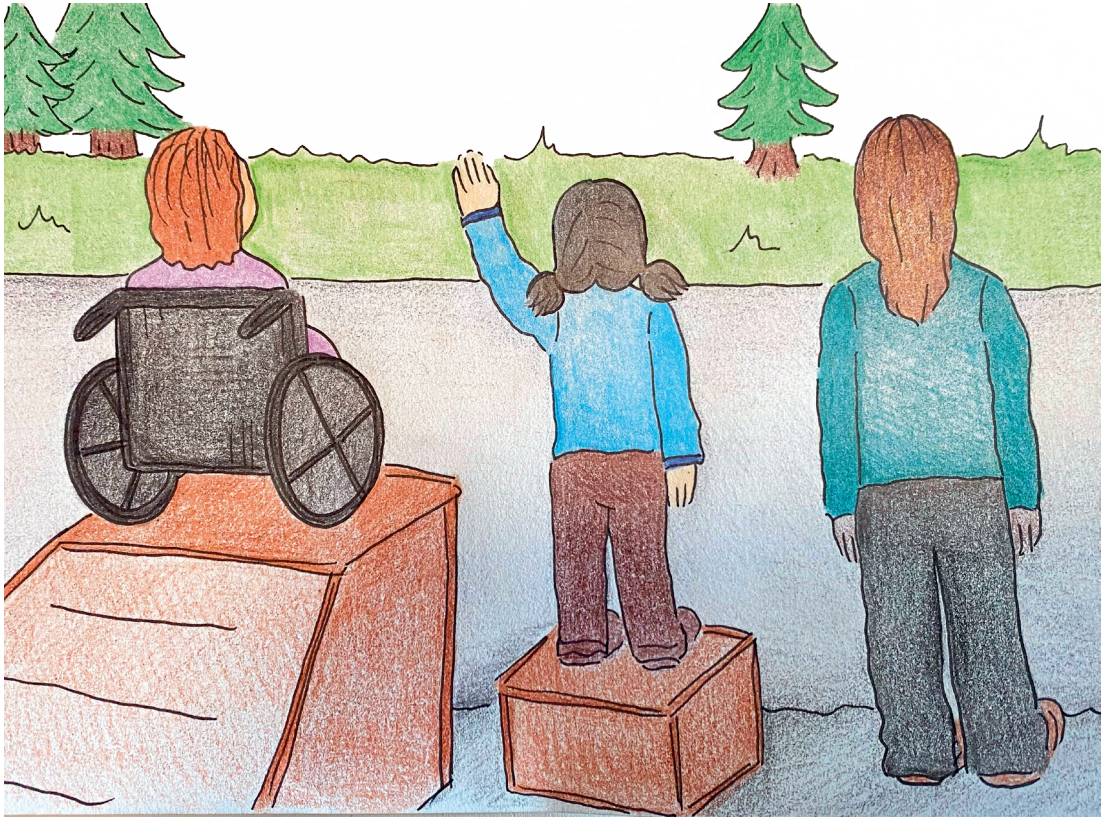

Positiivinen erityiskohtelu

Positiivinen erityiskohtelu on palvelua tai tukea,
joka turvaa, että ihminen on yhdenvertainen muiden kanssa.

Hän voi esimerkiksi saada oikeuden tulkkauspalveluun,
lisää aikaa kokeessa, oman työhönvalmentajan
tai lyhyemmän työajan kuin muut.

Positiivinen erityiskohtelu siis tarkoittaa,
että jotakuta kohdellaan eri tavalla kuin muita ihmisiä,
koska se auttaa häntä.

Salassapitovelvollisuus

Salassapitovelvollisuus tarkoittaa,
että sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijä ei saa kertoa muille asiakkaan asioita.

Kaikki asiakkaan tiedot ja asiapaperit täytyy salata.
Tämä velvollisuus jatkuu,
vaikka työntekijä vaihtaa työtehtäviä tai lopettaa työn.

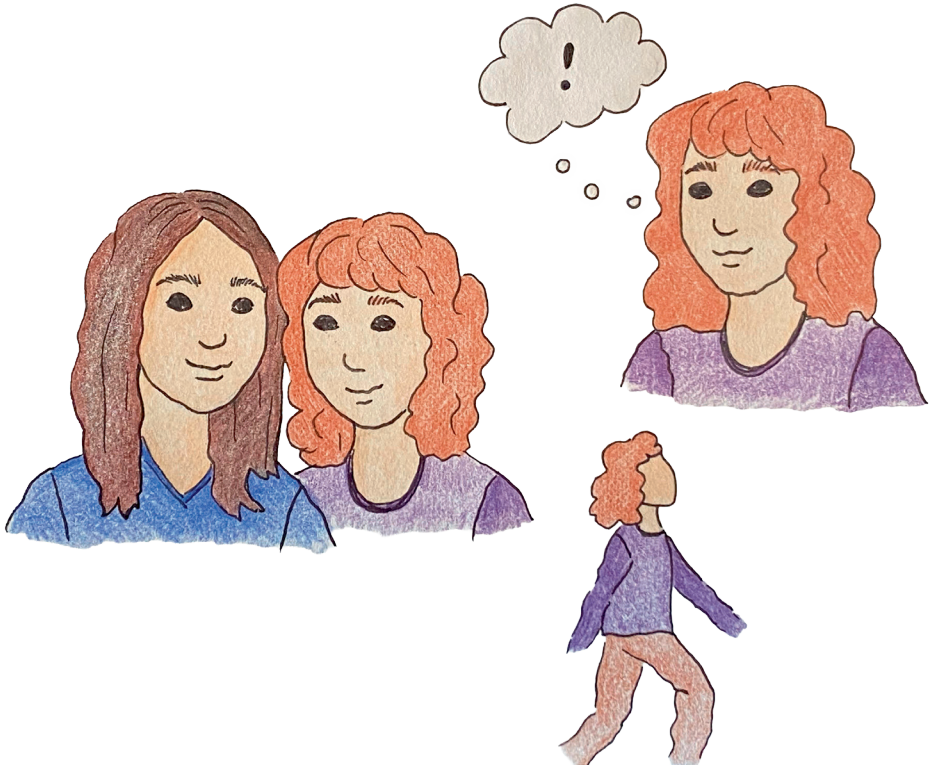
Toimintakyky

Toimintakyky tarkoittaa,
että ihminen pystyy tekemään asioita.
Hän voi esimerkiksi tehdä työtä, opiskella tai harrastaa.

Toimintakykyyn vaikuttaa moni asia,
kuten ihmisen terveys ja jaksaminen
sekä ympäristön olosuhteet ja tuki.

Ihmisen toimintakyky voi pysyä samana tai lisääntyä,
jos muut auttavat häntä.
Esimerkiksi avustaja voi auttaa vammaista ihmistä.

Toimintakyvyn tukeminen auttaa,
että ihminen voi hyvin ja on itsenäinen.

Ihmislähtöisyys

Ihmislähtöisyys tarkoittaa ajatusta,
että jokainen ihminen tietää itse parhaiten,
millaista elämää hän haluaa elää
ja millaiset palvelut hänelle sopivat.

Jokainen ihminen on yhdenvertainen muiden kanssa
ja saa vaikuttaa omaan elämäänsä.
Jokaisen omia tarpeita ja mielipiteitä täytyy kunnioittaa.

Esteettömyys

Esteettömyys tarkoittaa,
että jokin paikka tai asia sopii kaikille ihmisille.
Esimerkiksi ulkoilualue, rakennus, huone tai kulkuväline
voi olla esteetön.

Esteetön paikka sopii esimerkiksi niille,
joiden on vaikea liikkua tai joilla on näkövamma.
Paikka ei myöskään kuormita liikaa eri aisteja.
Esteettömyys lisää ihmisten yhdenvertaisuutta.

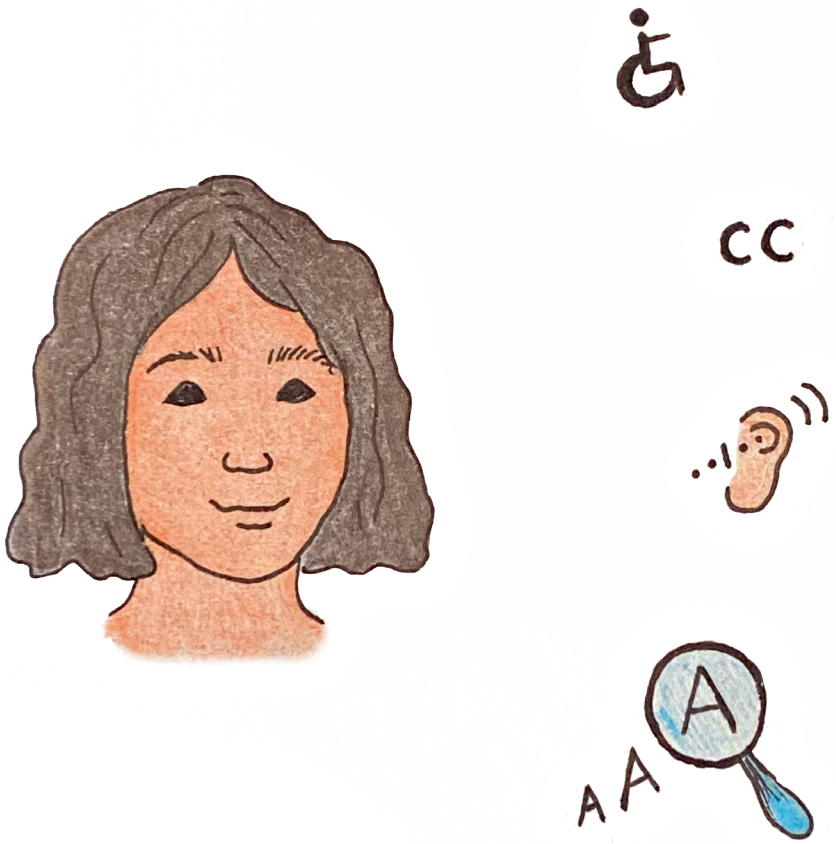

Saavutettavuus

Saavutettavuus tarkoittaa
esteetöntä tietoa, palvelua ja kommunikaatiota.

Erilaiset ihmiset ja heidän tarpeensa otetaan huomioon
esimerkiksi viestinnässä, asenteissa, toiminnassa
ja verkkosivujen tekniikassa.

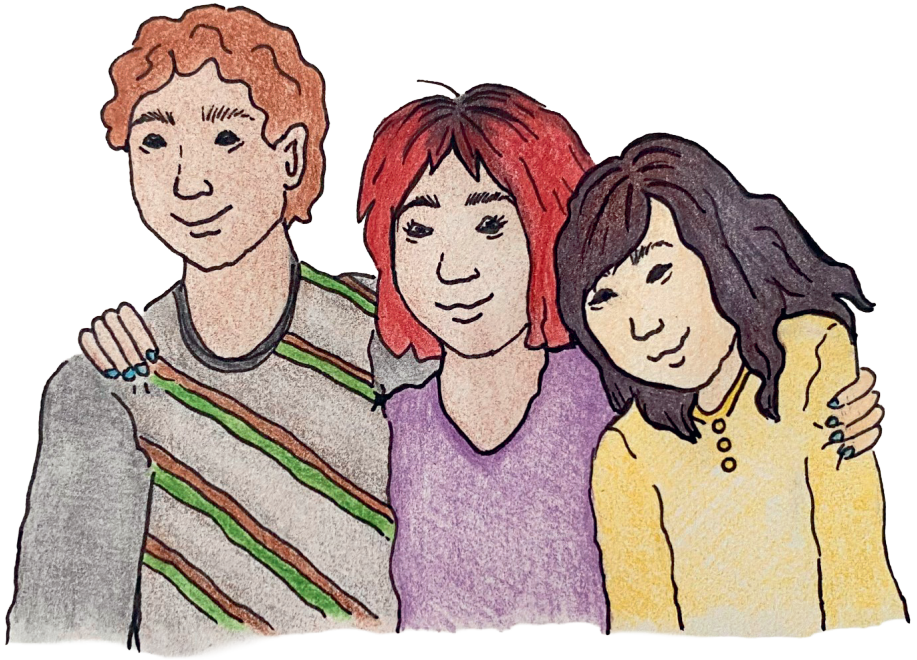
Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyys tarkoittaa,
että jokainen saa kuulua joukkoon.

Jokainen saa olla oma itsensä
ja muut hyväksyvät hänet sellaisena.

Yhteisöllisyys on myös sitä,
että ihmiset tekevät asioita yhdessä ja
pitävät huolta, että kukaan ei jää yksin.

Hyvä ja toimiva yhteisö eli ihmisten ryhmä on turvallinen.
Kaikki voivat luottaa toisiinsa.
Kaikki ryhmän jäsenet ovat yhtä tärkeitä,
ja jokaisen mielipidettä ja vahvuuksia arvostetaan.
Jokainen saa apua, jos tarvitsee.
Kaikki auttavat muita omien taitojensa mukaan.

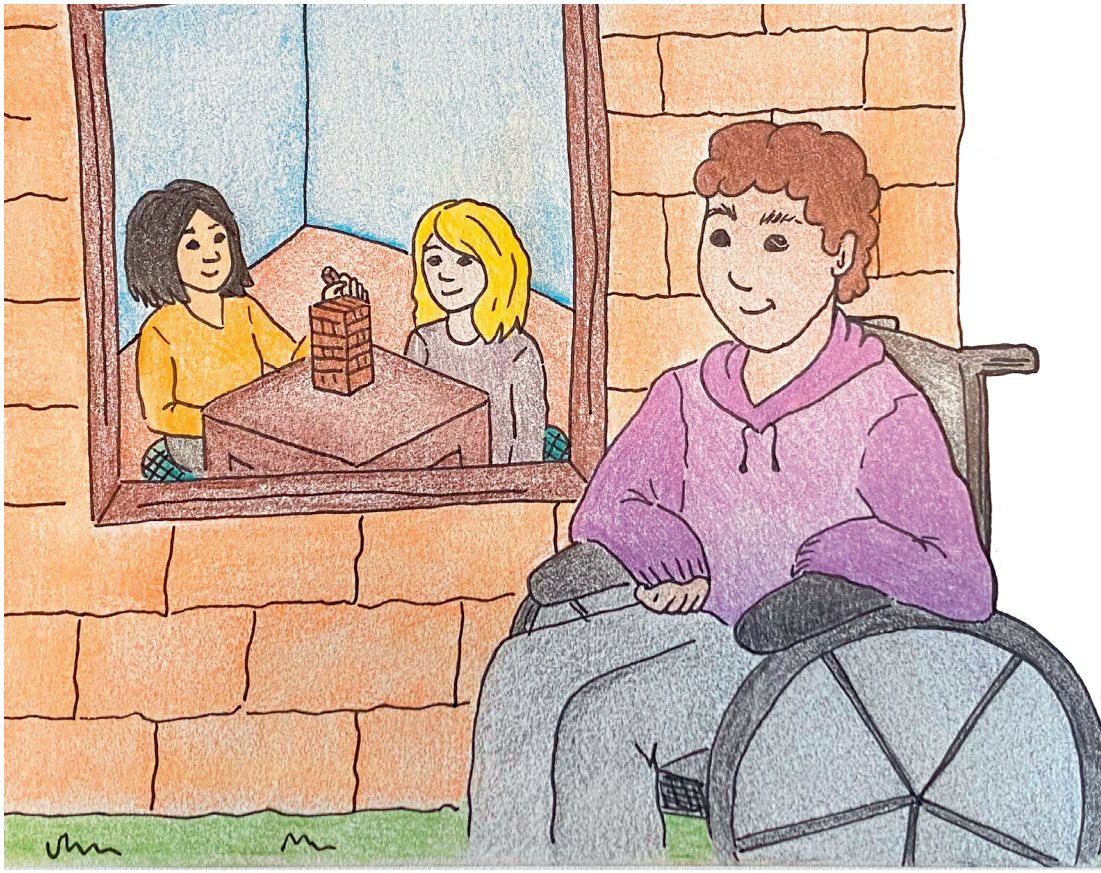

Asuminen
Tuettu asuminen

Tuettu asuminen tarkoittaa,
että ihminen asuu yksin ja itsenäisesti omassa asunnossa.

Sosiaalityöntekijä tukee häntä kuitenkin asioissa,
jotka liittyvät asumiseen.
Tuettu asuminen on hyvinvointialueen palvelu.

Jotkut tarvitsevat tukea vain silloin,
kun he muuttavat asumaan itsenäisesti.
Toiset tarvitsevat tukea aina.

Yhteisöllinen asuminen

Yhteisöllinen asuminen tarkoittaa,
että ihminen asuu asumisyksikössä.
Asumisyksikössä on monta asuntoa ja asukasta.

Kaikki asunnot ovat esteettömiä ja turvallisia.
Jokaisella asukkaalla on oma asunto, joka sopii hänelle.
Asukkaat voivat viettää aikaa yhdessä,
ja heillä on myös yhteistä toimintaa.

Yhteisöllinen asuminen on hyvinvointialueen palvelu.
Ihminen voi päästä asumisyksikköön,
jos hän ei pärjää yksin kotona.
Syy tähän voi olla esimerkiksi korkea ikä, sairaus tai vamma.

Ympärivuorokautinen palveluasuminen

Ympärivuorokautinen palveluasuminen tarkoittaa,
että ihminen asuu paikassa, jossa hän voi saada hoitoa ja apua aina.
Tämä paikka voi olla hoivakoti, palvelukoti tai asumisyksikkö.

Ympärivuorokautinen palveluasuminen on hyvinvointialueen palvelu
ja tarkoitettu ihmiselle, joka tarvitsee paljon hoitoa.

Asunnon ja hoidon lisäksi asukkaat saavat muutakin apua.
He saavat kaikki ateriat, heidän vaatteensa pestään
ja asuntonsa siivotaan.
Lisäksi heillä on toimintaa ja kuntoutusta,
joka tukee heidän vointiaan ja kykyään toimia.

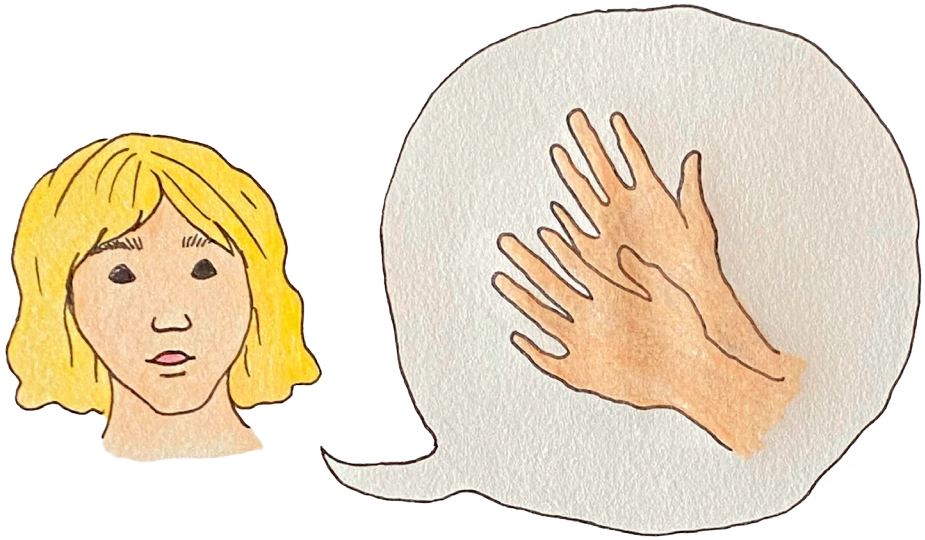
Kommunikaation termit

Puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio eli AAC

Puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio eli AAC
on viestintää ja vuorovaikutusta,
jossa ei puhuta tai jossa käytetään puheen lisäksi myös
kommunikaation tukikeinoja.

Näitä keinoja ovat esimerkiksi
kirjoitettu kieli, eleet, tukiviittomat ja kuvat.
Niiden käyttöön voi liittyä apuvälineitä,
kuten kommunikointikansioita, puhelaitteita
ja tietokoneen kommunikointiohjelmia.

Kommunikaation tukikeinot auttavat ihmistä ilmaisemaan itseään,
osallistumaan yhteiseen toimintaan
ja ymmärtämään toisia ihmisiä.

Nonverbaalinen kommunikaatio eli olemuskieli

Nonverbaalinen kommunikaatio eli olemuskieli on viestintää ilman sanoja.

Ihmisen keinoja ilmaista itseään ovat esimerkiksi ilmeet, eleet, kehon liikkeet, katse ja äänensävyt. Joillekin ihmisille olemuskieli on ainoa tapa viestiä.

Puhevammaisten tulkkauspalvelu

Puhevammaisten tulkkauspalvelu on palvelu,
jossa tulkki auttaa puhevammaista ihmistä ymmärtämään muita
ja muita ymmärtämään puhevammaista ihmistä
erilaisissa tilanteissa.

Tulkki voi tulkata eli kertoa muille ihmisille,
mitä puhevammaisen ihmisen puhe, kuvat tai viittomat tarkoittavat.

Tulkki osaa kommunikoida samalla tavalla kuin
hänen puhevammainen asiakkaansa.
Hän voi kertoa puhevammaiselle ihmiselle,
mitä muut ihmiset sanovat.

Puhevammaisten tulkkauspalvelu sopii moniin tilanteisiin
varhaiskasvatuksessa ja koulussa,
opiskelussa, työssä, harrastuksissa ja arjen asioinnissa
sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa.

Viittomakieli

Viittomakieli on kieli,
jossa asiat kerrotaan käsien, kehon ja ilmeiden avulla.

Se on itsenäinen ja luonnollinen kieli,
jolla on omat viittomamerkit, rakenne ja kielioppi.

Suurimmalle osalle kuuroista ihmisistä
viittomakieli on äidinkieli.

Viittomakieli ei ole kansainvälinen kieli,
vaan jokaisella maalla on omat viittomakielensä.

Viitottu puhe

Viitottu puhe tarkoittaa,
että ihminen puhuu ja viittoo samaan aikaan.

Kun hän sanoo jonkin sanan, hän myös viittoo sen.
Viittomisessa on siis samat sanat ja sanajärjestys kuin puheessa.

Tukiviittominen

Tukiviittominen tarkoittaa, että kun ihminen puhuu,
hän viittoo tärkeimmät sanat.

Tukiviittominen auttaa ymmärtämään puhetta
ja tukee puheen oppimista.

Kaikki lapset eivät opi heti puhumaan,
mutta he voivat oppia ensin viittomaan.

Jotkut ihmiset tarvitsevat ja käyttävät tukiviittomia aina,
koko elämänsä ajan.

Lähteet

Autismiliitto (Esteettömyys):
https://autismiliitto.fi/materiaalia/esteettomyys/

Finlex (Vammaispalvelulaki 675/2023):
https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2023/20230675

InfoFinland (Lainsäädäntö ja oikeudet):
https://www.infofinland.fi/fi/elama-suomessa/oikeudet-ja-velvollisuudet

Kehitysvammaliitto (Kommunikoinnin tukikeinot):
https://www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/neuvonta/opiskelijoille/

Kehitysvammaliitto (Puhevammaisten tulkkauspalvelu):
https://www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/tietoa/puhevammaisten-tulkkauspalvelu/

Kehitysvammaliitto (Rohkaisin-malli):
https://www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/toimintamallit/rohkaisin/

Kuntaliitto (Saavutettavuusopas):
https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/saavutettavuusopas

Kuntaliitto (Sanasto):
https://sanastot.suomi.fi/terminology/ipvs/concept/concept-2003

Kuurojen Liitto (Opas-PDF):
https://kuurojenliitto.fi/wp-content/uploads/2020/02/kuurojen_liitto_julkaisu_150x150mm_web.pdf

Oikeusministeriö (Yhdenvertaisuus):
https://yhdenvertaisuus.fi/mita-yhdenvertaisuus-on

Papunet (Tukiviittominen):
https://papunet.net/tukiviittominen/

Sitra (Inkluusio):
https://www.sitra.fi/tulevaisuussanasto/inkluusio/

Soste (Osallisuus):
https://www.soste.fi/osallisuus-on-tunne-siita-etta-kuuluu-johonkin/

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL - Osallisuus):
https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen

THL (Vammaisten osallisuus):
https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisten-ihmisten-osallisuus

THL (Esteettömyys):
https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/esteettomyys-ja-saavutettavuus

THL (Toimintakyky):
https://thl.fi/aiheet/toimintakyky/mita-toimintakyky-on

THL (Asumisen tuki):
https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/asumisen-tuki

Tukiliitto (Tuettu päätöksenteko):
https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/itsemaaraamisoikeus/tuettu-paatoksenteko/

Tukiliitto (YK:n vammaissopimus):
https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/perus-ja-ihmisoikeudet/ykn-vammaissopimus/

Valvira (Itsemääräämisoikeus):
https://valvira.fi/sosiaali-ja-terveydenhuolto/itsemaaraamisoikeus

Valvira (Salassapito):
https://valvira.fi/sosiaali-ja-terveydenhuolto/vaitiolo-ja-salassapitovelvollisuus

Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma (Selkokielinen sanakirja PDF):
https://tukikeskushilma.fi/wp-content/uploads/2019/08/Sanakirja_suomi_selkokieli-1.pdf

Verneri.net (Kommunikointi):
https://verneri.net/yleis/kommunikointi

WHO (Healthy ageing):
https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/healthy-ageing-and-functional-ability

Lähteistä vain Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilman sanakirja on selkokielinen.

Vammaisalan sanoja selkokielellä on suunniteltu ja toteutettu Euroopan unionin osarahoittamassa Uudistuva ja moninainen vammaistyö Uudellamaalla -hankkeessa (2023–2026). Se on tarkoitettu kaikille, jotka haluavat oppia vammaisalan sanojen merkityksestä selkokielellä.

Löydät Vammaisalan sanoja selkokielellä ja muita hankkeen materiaaleja osoitteesta:
https://www.diak.fi/hanke/kehittaminen/uudistuva-ja-moninainen-vammaistyo-uudellamaalla/

Materiaaleja vammaisalan ammattilaisille ja opiskelijoille:
https://www.thinglink.com/view/scene/2078069004496274085

Materiaaleja opettajille ja ohjaajille:
https://www.thinglink.com/view/scene/2078059711936070309

SELKO